

MEMÒRIA DEL SEGLE XX

Les dones de Raver

A l'únic camp de concentració nazi de dones s'hi van deportar 250 espanyoles. Un llibre recupera de l'oblit un centenar de noms; els altres s'han perdut en la boira de l'infern de Hitler.

Reportatge

SÍLVIA MARIMON
BARCELONA

El 31 de gener del 1944 un miler de dones van sortir des de Compiègne (França) cap a un destí desconegut. Anaven a peu dret en trens de bestiar. No hi havia espai ni per respirar ni per caure quan les cames defallien. La sensació d'ofec era insuportable. Tres dies i tres nits més tard van arribar a Ravensbrück, el camp de concentració més gran de dones alemany.

Un infern que Neus Català no més pot recordar en blanc i negre. Van ser mesos de terror, fam, crits de desesperació i dolor, d'esgarips i fuetades dels SS, malalties i olor de carn cremada. De moltes d'aquestes deportades ni tan sols n'ha quedat el nom. Fins al 2009, segons l'Amical de Ravensbrück, la informació era dispersa, confusa i escassa. Saber qui eren les víctimes és complicat. En alguns casos perquè se les va identificar amb el nom del marit. En altres, perquè no donaven el seu veritable nom. Algunes van caure en l'oblit, perquè van morir en el trajecte o van ser seleccionades immediatament per a l'aniquilació. A més, les fitxes de la infermeria del camp es van cremar l'abril del 1945.

A Ravensbrück, l'única llista que faciliten de les espanyoles deportades és el que va elaborar una comissió coordinada per Català entre el 1970 i el 1975. El 2009 l'Amical de Ravensbrück va començar un projecte per recopilar informació i dades. El resultat és *Memorial de las españolas deportadas a Ravensbrück*, un recull de biografies de les dones espanyoles -es calcula que van ser unes 250, però només un centenar han estat identificades- que van passar per l'infern nazi. Moltes eren combatents que, en acabar la Guerra Civil Espanyola, van continuar lluitant activament amb la resistència francesa contra el nazisme. Als camps van patir tota mena de proves mèdiques, violacions o un experiment macabre: davant seu mataven els fills, a vegades estampant-los contra la paret. Aquests són alguns dels testimonis del llibre editat pels Amics de Ravensbrück.

SECUNDINA BARCELÓ

57.610

"Estava tan desfigurada que només van reconèixer les meves sabates"

Nascuda a Terol el 7 de setembre del 1914, afiliada a la UGT, va haver de fugir a França quan els franquistes van entrar a Barcelona. A l'exili va treballar d'enllaç i repartint propaganda. A casa seva amagava maquis i armes. La van denunciar i va acabar detinguda per la Gestapo. "Quan vaig sortir dels interminables interrogatoris estava tan desfigurada que els companys només em van reconèixer per les sabates", va dir. En un dels camps satèl·lits de Ravensbrück treballava de dia amb un pic i una pala, i, de nit, com a reforç en la descàrrega de vagons de carbó.

ALFONSINA BUENO

37.884

"Després de la injecció, em queien gotes que cremaven la pell"

Alfonsina Bueno (Berga, 1915 - Tòlosa, 1979) formava part de la xarxa d'evasió Pat O'Leary. Transportava armes per als maquis. La van detenir el febrer del 1943. Després de molts interrogatoris va ser enviada a Ravensbrück. Li van fer tot tipus d'experiments mèdics, com injectar-li un líquid a l'úter. "Quan vaig sortir de la infermeria em queien unes gotes grogues que cremaven", explicava. Alliberada per la Creu Roja el 22 d'abril del 1945, va patir tota la vida les seqüeles dels experiments mèdics.

DOLORS CASADELLÀ

35.160

"La readaptació a la vida real va ser molt dura"

Nascuda a Alcoletge (el Segrià) el 1918, va ser membre de les Jovenuts Socialistes de Catalunya. Quan va creuar la frontera estava embarassada. Al camp d'Argelès va

DOLORS CASADELLÀ

MERCEDES NÚÑEZ

ELVIRA IBARZ

CONXITA GRANGÉ

veure com moria la seva filla de tres mesos. El 20 d'agost del 1942 la van detenir. L'abril del 1944 la van portar a Ravensbrück. "Quan hi vaig entrar vaig pensar que no en sortiria", explicava. Va veure com penjaven tres companyes. "La readaptació a la vida real va ser molt dura. Molts dels nostres companys es van matar perquè no podien aguantar més", va dir.

NEUS CATALÀ

27.534

"A Ravensbrück es va acabar la meva joventut"

Quan els franquistes van entrar a Barcelona, Neus Català (els Guimets, Priorat, 1915) va creuar la frontera francesa amb 180 nens. A França va col·laborar amb la Resistència de Turnac. El novembre del 1943 la van detenir i condemnar a cadena perpètua. L'última vegada que va veure el seu marit va ser a través de l'escletxa d'un vagó de

tren. Va arribar a Ravensbrück la nit del 3 de febrer del 1944. "Ens van posar una injecció per eliminar la menstruació, deien que així seríem més productives", recorda. De caràcter fort i rebel, sempre diu que la solidaritat la va ajudar a sobreviure. Fins i tot amb els nazis al clatell, feia sabotatge.

CARME GARDELL

27.046

No va poder sortir de Ravensbrück

Nascuda a Setcases (Ripollès) el 6 de juny del 1891, no va sobreviure a Ravensbrück. La seva filla, Sabina, tan sols en va poder conservar l'anell de casada. La van abandonar agonitzant entre els barracons, fins que unes companyes la van rescatar. Així, va poder morir acompanyada. La van detenir per haver ajudat els maquis i la Resistència francesa. Ella va inspirar *Morir a Ravensbrück* de Marina Rossell.

a
ara

Ravensbrück vencen l'oblit

“Aquesta rosa és per les companyes d'abans i d'ara”

L'Amical de Ravensbrück homenatja les deportades

Crònica

S.M.
BARCELONA

Sabina Bartolí, Maria del Carme Buatell, Alfonsina Bueno, Dolors Casadellà, Neus Català, Roser Fluvià, Antonia Frexedes, Laura Gallart, Carme Gardell, Felicitat Gasa, Conxita Grangé, Dolors Guillaume, Josefa Marange, Maria Marange, Maria Moll, Mercedes Núñez, Josefina Paloma, Lúcia Revire, Maria Roqués, Coloma Serós, Germana Soldevila... Totes elles són catalanes valentes que van lluitar per la democràcia a la Guerra Civil Espanyola i després van continuar combatent amb la Resistència. Els nazis les van convertir en deportades.

“Si no ens haguéssim ajudat, si no haguéssim estat solidàries les unes amb les altres, segurament no hauríem sortit de Ravensbrück”, afirmava ahir Neus Català, una de les dues supervivents de l'únic camp de concentració dissenyat especialment per a les dones. A Ravensbrück hi van entrar 132.000 dones i nens, només en van sobreviure 40.000. Ahir les deportades van rebre un emotiu homenatge, organitzat per l'Amical de Ravensbrück, a la Universitat de Barcelona. “És el nostre deure i el nostre premi poder parlar d'elles”, va afirmar Català. Asseguda al costat de l'exconseller Joan Saura, aquesta dona de caràcter fort i enèrgica, a punt de

Neus Català
“Si no haguéssim estat solidàries no hauríem sobreviscut”

Albert Om
“Som l'última generació que ha conegut els supervivents dels camps”

complir 98 anys, no ha perdut ni el sentit de l'humor ni l'obstinació. “Sempre ens renya perquè no fem prou”, va recordar somrient la periodista Montse Armengou, que s'ha dedicat amb cos i ànima a recuperar els testimonis dels camps de concentració i extermini nazis.

La poesia i la música van ser la banda sonora dels discursos, imatges i testimonis de les deportades. Jaume Sisa va reivindicar la llibertat creativa en contra del totalitarisme. Marina Rossell, vicepresidenta de l'Amical, va cantar una cançó dedicada a Coloma Serós, que va arriscar la vida per parlar, a cau d'orella, a Carme Gardell. La Carme es moria i volia sentir català.

“Tinc l'orgull de ser de l'última generació que ha conegut els supervivents dels camps d'extermini nazi”, va dir el periodista Albert Om, que va presentar l'acte. Om, que també va voler agrair la tasca dels qui han trencat el silenci, va fer que Català pugés dalt l'escenari. Aquesta lluitadora infatigable es va aixecar, amb ajuda, de la seva cadira de rodes. Envoltada per periodistes, músics, actrius i representants institucionals, tampoc en aquell moment es va oblidar de les que l'han acompanyat al llarg d'una vida molt intensa. “Aquesta rosa [símbol de l'alliberament] és per les companyes d'abans i d'ara”, va exclamar. Sense el seu llibre, *De la resistència i la deportació*, publicat el 1984 i que recull 50 testimonis de dones que van passar per l'infern nazi, moltes històries personals i colpidores no ens haurien arribat mai.

01

02

01. UN GRUP DE DEPORTADES DE RAVENSBRÜCK

02. MERCEDES NÚÑEZ TESTIFICANT AL JUDICI CONTRA EL NAZI RENÉ BACH.

ALFONSINA BUENO I LA SEVA FILLA

CARME BUATELL

CARME GARDELL

NEUS CATALÀ

CONXITA GRANGÉ
62.480

“Recorda especialment els gossos matant a mossegades els nens”

“Ella sempre m'explica que el que més la va colpir de Ravensbrück era com estimulaven els gossos perquè mossegessin les cames de les dones i com mataven a mossegades els nens i després els remataven a garrotades”, recorda Carme Rei-Granger, neboda de Conxita Grangé (Espui, Pallars Jussà, 1925). Tenia poc més de vint anys quan feia d'enllaç dels maquis i els guerrillers amb la seva tieta, Elvira Ibarz, i la cosina, Maria Castelló, que va morir poques setmanes després de l'alliberament.

Grangé i Català són les dues úniques supervivents catalanes de Ravensbrück. La Carme diu que a la seva tieta li va costar molt refer-se: “Quan la meva mare la va veure, no la va reconèixer, estava amb la pell i l'os”. Durant molt anys va rebre tractament per l'insomni. Ni tan sols

ara pot dormir bé. D'ençà que va sortir, Grangé ha treballat per recuperar la memòria de les deportades.

MERCEDES NÚÑEZ
43.225

“Havíem de formar a 20 graus sota zero, com si fóssim gossos o pedres”

Filla d'una família acomodada, Mercedes Núñez (Barcelona, 1911 - Vigo, 1986) va treballar com a secretària de Pablo Neruda. Era membre del Partit Comunista. La van detenir i empenyar a Espanya, però va sortir per un error burocràtic. A França es va incorporar a la Resistència francesa. La van detenir el maig del 1944. Al juny va entrar a Ravensbrück. El que més la va impressionar és l'apell, el recompte diari a 20 graus sota zero. Les deportades havien d'aguantar en formació, sense moure's i despullades, durant hores: “Com si fóssim gossos o pedres”, explicava Núñez, que mai va deixar de treballar per recuperar la memòria de les companyes.

El periodista Albert Om parlant amb Neus Català, una de les dues úniques supervivents vives del camp de concentració de Ravensbrück. PERE VIRGILI